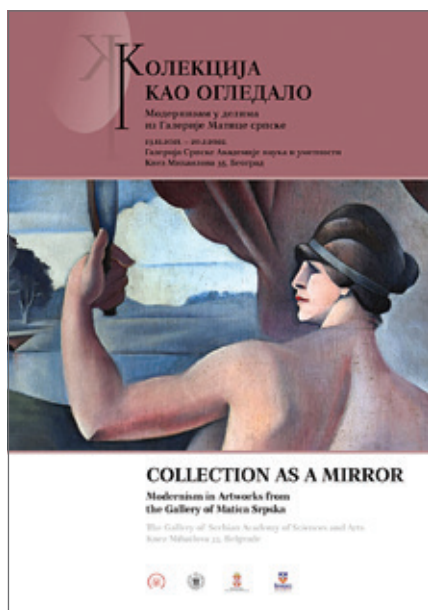

**Изложба Колекција као огледало. Модернизам у делима
из Галерије Матице српске у Галерији САНУ
(23. децембар 2021. – 20. март 2022)**

У Галерији Српске академија наука и уметности одржана је изложба *Колекција као огледало. Модернизам у делима из Галерије Матице српске*. Првобитно је настала 2020. године на позив Народне галерије Словеније у Љубљани као једна од изложби у планираном циклусу који се бавио представљањем модернизма земаља из региона.

Као институција сложене и дуге историје која сакупља, баштини и излаже један од највећих фондова српске уметности новијег доба, Галерија Матице српске добила је позив да делима из сопствене колекције представи развој модерне уметности у Срба. Након гостовања у Љубљани и позитивне рецепције, како шире јавности тако и стручних кругова, одлучено је да изложбу треба приказати и домаћој публици. Простор Галерије САНУ истакао се као пригодан и природан избор с обзиром на вишедеценијску сарадњу две институције, али и чињеницу да је у питању један од најрепрезентативнијих изложбених простора српске престонице, место достојно одабраних дела, уметника и уопштено саме изложбе. У име обележавања дугогодишње међуинституционалне сарадње на самом почетку галерије нашла су се три портрета (Паја Јовановић, *Вајар Ђорђе Јовановић*, 1906/1908; Иван Табаковић, *Аутиојориреи са њалеџом*, 1919; Зора Петровић, *Аутиојориреи*, 1940) са намером да се кроз поменуте четири личности чије приватне, али и професионалне биографије обједињују обе институције – сви су били академици, као и пријатељи и сарадници Матице српске – демонстрира вишедеценијска сарадња Галерије Матице српске и Галерије САНУ.

Концепцијски заснована на тези Јелене Тодоровић да је свака уметничка колекција огледало свог власника било да је у питању држава, појединац или идеал, дела одабрана за ову изложбу огледало су историје српског народа, српског модернизма, епоха којима припадају, идеологија које су их изродиле и уметника који су их створили. Изложено је осамдесет и шест експоната различитих медија од сликарства, преко графике до скулптуре насталих у дугом периоду од 1878. до 1952. године. Свега пет или шест експоната део је тренутне сталне поставке Галерије Матице српске, док остатак припада фонду депоа музеја.

Сходно уметничкој и друштвеној ситуацији датог периода скулптура као медиј уметничко изражавања слабије је заступљена у односу на сликарство (изложене су скулптуре Ђорђа Јовановића, Сретена Стојановића, Ристе Стијовића и Војислава Шикопарије Ратиминовића). Развијајући се активније тек последњих деценија XIX века, вајарство у предратној и међуратној епохи квантитативно заостаје за доминантним сликарством, као што су и уметнице мање заступљене у односу на своје мушке колеге, што је такође приметно на поставци, несразмерним односом представљених уметница и уметника – четири према тридесет и четири. Нумеричко опажање (не)заступљености одређених ликовних медија, уметница и уметника на поставци указује на шире контексте уметничко-друштвене поставке периода и пружа повод за преиспитивање савременог статуса поменутих појава.

Наменски и стратешки одабрани радови илуструју развој стилских језика и уметничких поетика од академизма и реализма заступљеног у раду Паје Јовановића и Уроша Предића, импресионизма Милана Миловановића и Боривоја Стевановића, експресионизма Надежде Петровић и Милана Коњовића, преко интимизма Марка Челебоновића и Милана Бутозана, почетака апстрактног сликарства Петра Лубарде, све до зенитизма Михаила С. Петрова, са препознатим значајем авангардне уметности, не само на српском већ читавом европском простору.

Имајући у виду да се идејна премиса изложбе заснивала на покушају што целовитијег приказа српског модернизма, а да се у исто време ради о делима из једне колекције, што значи да тај преглед никада не може бити сасвим потпун јер се и друга капитална дела налазе у колекцијама других институција, али и приватних колекционара, изложба је конципирана независно од строгих хронолошких или тематских подела које би шкодиле њеном квалитету и негативно утицале на разумевање презентованог материјала. Неоптерећена уобичајеним, традиционалним кустоским праксама заснованим на хронолошким поделама и хронолошкој презентацији експоната, изложба је понудила шири спектар појава и процеса везаних не само за историју уметности прве половине XX века већ и историјат институције Матице српске која у великој мери одговара историји српског народа. Спектар стилски, идејно и тематски разнородних дела сведочи о богатству српске модерне уметности прве половине XX века и потврђује тезу Лидије Мереник о непостојању једног модернизма који би се одликовао једним стилским језиком или једном идејном концепцијом, већ да је српска средина датог периода богата различитим изразима модернизма. Изложба показује да оно што једно дело чини модерним нису само његови формални аспекти, већ однос уметника ка самој слици, ка филозофији и теорији о уметности и стварности која га окружује.

Својим радовима представљени уметници могу се груписати, без претпоставке строге хронолошке прецизности, у три генерације. Најстарија генерација уметника којој припадају Паја Јовановић, Стева Алексић, Урош Предић или Ђорђе Крстић представљена је својим монументалним историјским, религиозним или митолошким композицијама у које су инкорпорирани елементи нових ликовних и тематских тенденција. Ови аутори афирмисани на идејама уметности XIX века претече су и узор уметника XX века. Својим радом допринели су стварању одговарајућих прилика и услова за модерније стваралаштво и рад уметника које историографија данас памти и слави као модернисте. Изложба даље прати стваралаштво средње генерације модерниста, активне на преласку векова, образоване претежно на Уметничкој школи у Београду, а затим у великим европским уметничким центрима попут Беча, Париза или Минхена. Аутори ове генерације, попут Надежде Петровић, Милана Миловановића

или Данице Јовановић, вођени уметничком традицијом простора са ког долазе, али уједно и инспирисани савременим уметничким праксама са којима се сусрећу и које прихватају путујући по Европи, посећујући изложбе водећих протагониста европске модерне стварају аутентична остварења која временом постају темељи на којима ће следећа генерација уметника, које памтимо и славимо као јунаке и идеаторе модернизма, стварати. Напоследку, ту су они који се могу сматрати главним актерима међуратне модерне уметности на нашем простору: Зора Петровић, Сава Шумановић, Петар Добровић, Милан Коњовић, Иван Табаковић, Иван Радовић, Миленко Шербан и др. У питању је укупно тридесет и осам аутора, од којих је готово половина уживала титулу академика, што је додатно потврдило одабир Галерије САНУ за домаћина изложбе.

Суптилна, ненаметљива тематска подела, условљена изложбеним простором Галерије САНУ огледа се у груписању радова у више тематских целина: историјске композиције, портрети, ентеријери и мртве природе, актови, пејзажи и сцене доколице. Одабир радова из сваке тематске групације направљен је са циљем да се посматрачу понуди избор најрепрезентативнијих радова из колекције Галерије Матице српске, демонстрира нераскидиви однос уметника и институције у процесу продукције савремене уметности, укаже на улогу Матице српске и њене Галерије у српској култури и уметности, представе особености, сложености и разнородности епохе модернизма и да се, свеопште узето, модернизам приближи публици. О важности сарадње институције и уметника говори и велики број уметника стипендиста Матице српске, захваљујући чијим стипендијама су одлазили на школовање на европске ликовне академије. Почевши од 1877. године када је расписан први конкурс на којем побеђује Урош Предић, финансијско помагање уметника наставиће се и у наредном периоду када ће стипендисти бити и Паја Јовановић, Милан Милутиновић, Јосиф Фалта, Воја Трифуновић, Стеван Алексић, Васа Поморишац и др. Поменути уметници имали су значајну улогу у формирању збирке чији део је приказан на изложби *Колекција као оџедало*, те стога заслужују посебну пажњу и помен.

Међуратни период пресудан за развој модерне уметности на српским просторима подудара се са годином отварања тадашњег Музеја Матице српске, за јавност. Година 1933. када започиње професионализација рада Музеја која подразумева попис, систематизацију и класификацију грађе, незаобилазна је у Матичином историјату, а на изложби *Колекција као оџедало* представљена је одабиром низа радова (Миленко Шербан, *Моја жена*, 1930–1931; Милан Коњовић, *Модел у айшељеу*, 1932) који су исте године, на позив тадашњег управника Фрање Малина, поклоњени Музеју у циљу стварања нове, до тада непостојеће, збирке савремене уметности.

Вођени жељом пружања што богатијег и пријатнијег искуства сваком посетиоцу, изложбу је пратио богат програм пратећих активности. Свој допринос пратећем каталогу¹ дали су академик Владимир Костић и др Бранка Кулић, председница Управног одбора Галерије Матице српске, кратким уводним разматрањима, док срж каталога чини текст ауторке Тијане Палковљевић Бугарски који читаоцу пружа шири оквир разумевања, како конкретне изложбе, тако и историјата Галерије Матице српске и српске уметности с краја XIX века и прве половине XX века уопште. Незаобилазан сегмент пратећег каталога чине и исцрпне, прецизне, али не и замарајуће биографије уметника које је написала стручна сарадница и кустоскиња

---

¹ Тијана Палковљевић Бугарски. *Колекција као оџедало. Модернизам у делима из Галерије Матице српске*, Нови Сад: Галерија Матице српске, 2021.

Галерије Матице српске Јелена Огњановић, као и каталог дела уз репродукције свих изложених радова.

У историји уметности добро позната идеја о међусобној синергији различитих друштвених, културних и индивидуално-уметничких појава и феномена који доводе до уметничке продукције, овде се потврђује изложеним делима високе вредности и уметничких домета која сведоче о капацитету уметности да буде обликована, али да у исто време и обликује време у коме настаје, да потврђује или негира, критикује или слави. Стога се изложба *Колекција као оїледало. Модернизам у делима из Галерије Матице српске* може посматрати не само као исказ о српском модернизму већ и простору, времену и људима који га стварају. Упркос прилично конзервативној уметничкој атмосфери Краљевине СХС, касније Краљевине Југославије, уметници успевају да у свој рад инкорпорирају елементе модерних ликовних пракси и створе аутентична остварења вредна анализе. Данас ови радови, публику али и струку, подсећају на домете српске ликовне уметности епохе модернизма, позивају на нова тумачења, свеже погледе неоптерећене тежином историјскоуметничких класификација и конвенција и креативне дијалоге.

Љубица М. Вујовић
Универзитет у Београду, Филозофски факултет –
Одељење за историју уметности
ljubicaa998.lv@gmail.com